

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.6, maj 2015

Indledningen er redigeret af Holger Berg og Klaus Nielsen

Tilsyn ved Steen Tullberg

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng

ved Ole Vind

Indhold

- 1 Verdenshistorien som genre
- 2 Biografisk baggrund
- 3 En historisk teodice
- 4 En mærkelig Dommerbog
- 5 Et særpræget forvarsel
- 6 Anvendt litteratur

1 Verdenshistorien som genre

Grundtvigs *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng* fra 1812 (herefter *Verdenskrøniken* 1812) tilhører en genre, der fra midten af 1700-tallet oplevede en sand guldalder. Baggrunden var oplysningstidens Europa, hvis horisont var under udvidelse, såvel geografisk som historisk og naturvidenskabeligt.

Denne vældige horisontudvidelse gav stødet til en bølge af historiske værker, der søgte at fortælle om hele verdens og alle folkeslagenes liv og skæbne fra de ældste tider frem til 1700-tallets oplyste Europa. Med karakteristiske titler som "Menneskehedens Historie", "Menneskeslægtens historie", "Verdenshistorie" eller "Universalhistorie" udkom en lang række værker på især tysk, engelsk og fransk (Vind 1999, s. 45-56).

Grundtvigs *Verdenskrøniken* 1812 hører til denne genre, ligesom hans senere skoletanker har rod i den europæiske oplysningstid med dens optimistiske fremskridtstro. At samle al menneskehedens erfaring i bogform skulle netop tjene til

oplysning og dermed til fortsatte fremskridt mod større fuldkommenhed.

Med tidens horisontudvidelse kunne verdenshistorien forekomme som et uoverskueligt mylder af folk og et usammenhængende kaos af begivenheder. Den historiske forfatter måtte selv sortere, udvælge og søge en sammenhæng, der kunne kaste lys over menneskehedens skæbne og fremtidige bestemmelse. Man søgte som Grundtvig i 1812 at behandle verdenshistorien “i Sammenhæng”.

Indtil oplysningstiden havde verdenshistorie for europæerne ud over Europas egen fortid i antikken, dvs. Hellas og Romerriget, været ensbetydende med bibelhistorie. Ifølge den kirkelige tradition forløb verdenshistorien fra skabelsen og syndefaldet over syndfloden, Babelstårnet og folkeslagenes adskillelse til det udvalgte jødefolks historie fra Abraham til Kristus. Gennem Det Gamle Testamente kunne der kastes strejflys over andre folk som ægypterne og babylonerne der dog kun var med for deres synders skyld, men ellers fortalte verdenshistorien om jødernes indlemmelse i den græsk romerske verden, om Romerrigets undergang, det kristne Europas fødsel og etableringen af de kristne stater – som fx Danmark.

Men denne snævre europæiske og kristne horisont blev brudt med oplysningstidens opdagelser og videnskabelige fremskridt. Dels blev verden geografisk større, omfattende mange flere folkeslag, dels undergravede videnskaben med den historisk-filologiske forskning Bibelens troværdighed som kilde til verdenshistoriens forløb. Grundtvig kendte denne såkaldte ‘bibelkritik’, som han i 1812 tog kraftigt afstand fra og heller aldrig senere accepterede.

Mens tidens verdenshistorier således gerne accepterede bibelkritikken og lod historien tage udgangspunkt i en beskrivelse af en primitiv naturtilstand, så fastholdt Grundtvig i *Verdenskrøniken* 1812 den bibelske kronologi med verdens skabelse 3761 f. Kr., syndefaldet, syndfloden, Babelstårnet osv.

Særpræget er også bogens disposition, idet tiden fra skabelsen frem til år 1700 er behandlet ret summarisk, mens de seneste hundrede år frem til 1811 fylder omkring halvdelen af hovedtekstens 353 sider i originalen. Hertil kommer 58 siders rettelselser og anmærkninger, også med hovedvægt på den nyeste tid.

I denne sidste del får det lutherske Tyskland og Danmark-Norge langt den mest udførlige behandling. Her træder den traditionelle statshistorie i baggrunden til fordel for åndshistorie, og fremstillingen kan læses som en regulær verdenslitteraturhistorie (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 552-562 & Lundgreen-Nielsen 2014). Efter Grundtvigs syn var det afgørende for historiens forløb folkenes forhold til den åndelige og usynlige magt, der som guddommeligt forsyn styrer historien. Alle tidsaldre og folk blev målt og dømt efter deres sans for åndens virkelighed og deres gudsfrygts dybde og ægthed. Det blev særlig tydeligt – og særlig kritisk! – når bogen kom til den nærmeste fortid og samtid.

Verdenskrøniken 1812 er genremæssigt typisk for sin tid, men er samtidig et originalt dansk digterværk, “en rig bog, med mange træffere og mange forbiere i det historiske, med et fantasifuldt opfattet billedunivers til illustration af historiens bevægelser og

udvikling og med en underholdende og journalistisk prosaform (på en tid, hvor journalister ikke skrev let eller fængende)” (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 562).

2 Biografisk baggrund

Bogens disposition afspejler også dens tilblivelse, idet den første del frem til det lutherske tidsrum hviler på forarbejder fra 1808-1810, da Grundtvig som lærer i København havde udarbejdet et manuskript på 580 sider til en *Lærebog i Verdenshistorien for de tvende øverste Klasser i Schouboes Institut* ([Grundtvig-arkivet, fasc. 211.1-11](#)). Den sidste halvdel af *Verdenskrøniken* 1812 blev skrevet i Grundtvigs tid som kapellan hos faderen i Udby efter den sjælelige krise i vinteren 1810-1811.

Allerede som dreng og som helt ung havde han fordybet sig i danmarks- og verdenshistoriske værker (Michelsen 1954, s. 49-126). Mødet med Henrich Steffens i 1802 førte ham til tyske forfattere som Schiller, Schelling, Fichte, Lessing, Kant, Herder og Fr. Schlegel, hvor han hentede den dybeste inspiration til sin livslange optagethed af verdenshistoriens mål og mening (Vind 1999, s. 65-95). Men efter krisen i 1810-1811 blev denne idealistisk-romantiske inspiration overskygget af en streng luthersk bibeltro, og det nævnte manuskript blev med Grundtvigs egne ord ved en “sælsom Forvandling” (Grundtvig 1833, s. VII) til udgivelsen af *Verdenskrøniken* 1812.

Efter faderens død i 1813 flyttede Grundtvig tilbage til København og søgte nu en fast stilling. Et præstekald i København var ikke realistisk, efter at han allerede med sin dimisprædiken i 1810 var kommet på kant med den akademiske elite i hovedstaden (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 327 f., Grundtvig 1810; se også [indledningen til denne dimisprædiken](#)).

Verdenskrøniken 1812 er tilegnet grev C.C.S. Danneskiold-Samsøe på Gisselfeldt, der siden 1808 havde støttet Grundtvigs udgivelser (Nielsen 1961-1962). Ud over at kunne læses som udtryk for taknemmelighed, kunne tilegnelsen også læses som en indirekte ansøgning om et sjællandsk præstekald, idet greven som amtmand havde ret til at udpege præster i Præstø Amt.

Hertil kom, at Frederik den 6.s formelle grundlæggelse den 28. november 1811 af et norsk universitet i Christiania åbnede en mulighed for et professorat i historie. Man kunne læse de sidste linjer i *Verdenskrøniken* 1812 med håbet for universitetet i Christiania som også rummende et personligt håb. Fra sin tid på Valkendorf Kollegium 1808-1811 havde Grundtvig flere indflydelsesrige norske venner som Svend Hersleb og Georg Sverdrup, der støttede hans kandidatur (Skrondal 1929, s. 9-21). Planen strandede imidlertid. Universitetet blev åbnet i 1813, men Norges adskillelse fra Danmark i 1814 kom på flere måder på tværs af Grundtvigs drømme (Skrondal 1929, s. 37-47).

3 En historisk teodice

Bogen vakte straks fra udgivelsen i december 1812 opsigt og kritik, ja ligefrem “en

Storm af Uvilje imod Forfatteren, især paa Grund af hans djærve, dømmende Ord om mange ansete Mænd, der endnu levede, da Bogen udkom” med Holger Begtrup's ord fra indledningen til det eneste genoptryk af bogen i 1905 (Begtrup 1905, s. 166).

Bogen mødte dog også en fagligt funderet kritik (udførligst i Jens Møller 1813), idet man kunne påvise en række fejl og unøjagtigheder ud over dem, som Grundtvig selv havde rettet. De var nok til dels en følge af, at bogen var blevet til gennem den anspændte periode i hans liv, da han tjente som kapellan i Udby, hvor han heller ikke havde haft samme adgang til litteratur som i København. Fejlene havde dog ingen betydning for bogens overordnede sammenhæng og formål.

Også den skæve disposition med den nyeste tids dominans blev kritiseret, men den vidner netop om – ligesom titlens “i Sammenhæng” –, at der ikke er tale om en lærebog i verdenshistorie, men om *historiefilosofi*. Det var karakteristisk for oplysningstidens værker om menneskehedens historie, at de ikke blot ville berette kronologisk om begivenhedernes gang, men også ville forstå de drivende kræfter bag historien, dens retning og mål og dermed menneskets hele bestemmelse på jorden. For en sådan historiefilosofi er sammenhængen med samtiden afgørende – som den netop var for Grundtvig, der i fortalen medgiver, at “Man kan jo anse Bogen for en Udsigt over det lutherske Tidsrum, med en kort Indledning om de forrige Aldre” (s. XXII).

Han nævner ligeledes i fortalen, at det var mødet med Steffens i 1802, der gav ham et første glimt af “Ideen om Tidernes Sammenhæng og Kristus i deres Middelpunkt” (s. XXVI), den ide, der livet igennem blev styrende for hans historiefilosofiske stræben. I fortalen skriver han også om sit ærinde med ord, der var hentet hos Tyge Rothe, som Grundtvig for nylig havde læst (Vind 1999, s. 62-64): “En historisk Theodice skulde da Bogen være efter min Hensigt og Ønske” (s. VII).

Begrebet teodice – en retfærdiggørelse af Gud på trods af det ondes eksistens – og i særdeleshed en historisk teodice er nøje knyttet til oplysningstiden med problematiseringen af tidligere selvfølgelige sandheder.

En historisk teodice er et forsøg på at retfærdiggøre en almægtig Gud på trods af det ondes eksistens ved at vise, at Guds styrelse af verdenshistorien tjener til i sidste ende at overvinde det onde og virkeliggøre menneskets guddommelige bestemmelse. Det er verdenshistorien i sin åndelige sammenhæng, der udgør “die wahrhafte *Theodicee*, die Rechtfertigung Gottes in der Geschichte” (Hegel 1840, s. 547) med G.W.F. Hegels klassiske formulering, som Grundtvig fuldt ud kunne tilslutte sig.

Læser man *Verdenskrøniken* 1812 for pålydende som historiefilosofi, så er det ikke så skævt, at den nærmeste fortid og samtiden spiller så stor en rolle. Kun derved kunne et sådant historisk værk tjene sit aktuelle formål i oplysningens tjeneste. Og Grundtvig ville med bogen vække til kamp for, hvad han i 1812 betragtede som sand oplysning, nemlig ortodoks, bibeltro kristendom – til Danmarks frelse og Guds ære.

Dermed fandt han sig imidlertid i strid med tidens dominerende oplysningstænkning, der gik ud fra, at mennesket i sin egen fornuft havde et guddommeligt lys, der gjorde

det muligt ved videnskabens hjælp at forstå såvel naturen som historien. Herunder også Bibelen, der nok rummede de højeste idealer, men som skrevet af menneskehånd netop menneskelige, naturlige idealer. I fornuftens lys måtte man i Bibelen se bort fra mirakler og andre overnaturlige tildragelser for at komme nærmere til den rene og ideale sandhed i Jesu guddommelige lære.

Grundtvig havde i sin ungdom været betaget af denne romantisk farvede kristendom, som han havde mødt hos de tyske tænkere, og han skulle også senere forsone sig med denne 'naturalisme med ånd'. Men efter krisen i vinteren 1810-1811 havde han vendt sig bort fra den for så meget stærkere at gribe efter og holde på den ortodokse, lutherske tro med Bibelen som bogstavelig sandhed. I 1812 holdt han fast på, at Bibelen skulle forstås 'enfoldigt' i sin ligefremme ordrette mening, også hvad angik alt overnaturligt og ubegribeligt for fornuften.

Derfor blev en fundamentalistisk læsning af bibelhistorien kilde til de ældste tider i *Verdenskrøniken* 1812. Historien vidnede om den almægtige Guds styrelse, der sikrer liv og frelse for de sande troende og straffer de gudløse. Og når det kom til middelalderens kristne Europa, renæssancen og reformationstiden, så forekom det ham åbenbart, at forsynet havde udpeget det kristne Nordvesteuropa som menneskehedens fortrop.

Sværere blev det, når man kom til 1700-tallets Europa og oplysningstiden, som havde sprængt horisonten og lagt grunden til tidens fremskridt for oplysning og videnskab, men som samtidig truede med at undergrave den ortodokse bibeltro kristendom. Og truslen kom fra flere sider: både fra de åbenlyst ugudelige og vantro, men også fra kirkens egne rækker med de 'rationalistiske' teologer, der bøjede sig for bibelkritikken og søgte at forlige fornuften og gudstroen.

Grundtvig skulle senere med sin 'mageløse opdagelse' fra 1825 få et mere nuanceret syn på Bibelens ord, men i 1812 gjaldt det opgøret med tidens fornuftsdyrkelse, der undergravede den gamle tillid til Bibelens bogstavelige sandhed. Et opgør, der kulminerede mod slutningen af *Verdenskrøniken* 1812 med de berømte og berygtede angreb på endnu levende kulturpersonligheder. Krøniken var med Begtrup's ord "svulmet op til en mærkelig Dommerbog over den endnu levende Slægt" (Begtrup 1905, s. 166).

4 En mærkelig Dommerbog

De hårde domme gjaldt for det første de åbenlyst ugudelige – fra en Voltaire, der kaldes "Kristendommens og alt Helligts arrigste, mageløse Fiende" (s. 184) og det "gamle Skarn i Ferney" (s. 324) til en samtidig dansk forfatter, T.C. Bruun, der har "besudlet mange Blade med ugudelig og liderligt Skemt, og skammeligt misbrugt Vittighed og velklingende Vers til at forgifte Troens og Dydens Kilde i sit hellige Udspring" (s. 335 f.).

Mange steder får Grundtvig lejlighed til at karakterisere samtiden som præget af overfladiskhed, åndløshed, forlystelsessyge, jagt på kødets lyster, forblændelse af ydre skin, lyst ved at spotte alt stort og helligt – "Overdaadighed og Vellyst voxte paa

Guldmøddingen” (s. 350). Disse domme adskilte sig vel ikke synderligt fra præsters vanlige moralske domme over tidens syndighed og kunne ikke i sig selv vække nogen storm af uvilje.

Det kunne derimod de hårde angreb på navngivne lutherske teologer, der ikke delte Grundtvigs ortodokse bibeltro. Angrebene rettede sig både mod pietistiske og såkaldt rationalistiske teologer, der så forskellige de end kunne synes dog delte kravet om en dybtgående fornyelse af kirkens stivnede ortodoksi og ritualer og dermed efter Grundtvigs syn var den sande kristendoms fjender.

Pietisterne blev beskyldt for hovmod og sværmeri: “Stolte af den indvortes Oplysning, ringeagtede de det skrevne Ord, der dog er al sand Oplysnings Grundvold og Prøvesten, og brøde sig derfor kun lidt om Kirkegang og Sakramenter” (s. 197). Et tegn på tidens vantro så Grundtvig også i herrnhuterne, og om “den ugudelige Zinzendorf” hedder det, at “Gudsfrygt kunde ikke slaa Rødder i hans kødelige Sind, han holdt fast paa Hjertets Urenhed [...] falskt var hans Vidnesbyrd, Løgn tillod han sine Tilhængere, han vanærede Gud, vanhelligede Hans Navn” (s. 205).

Hvor de følelsesbevægede pietister og herrnhuter gerne samlede lægfolk på trods af kirkens formaning, så talte de rationalistiske teologer i den officielle kirkes navn. Og hans domme faldt her over to af den danske kirkes mest fremtrædende, endnu levende repræsentanter: hofprædikanten Christian Bastholm og biskoppen Nicolai Edinger Balle.

Her var Grundtvigs tone dog ikke lige så grov som over for de ugudelige eller pietisterne og andre ‘sværmere’, men han ramte så meget desto mere præcist den rationalistiske teologis forsøg på at gøre kristendommen forenelig med fornuften ved at forlade den bogstavtro bibelforståelse. Om Bastholm hedder det, at han læste Bibelen i fornuftens lys, omgik det ubegribelige ved ny fortolkning eller lod det “ved Fornuften gøre temmelig sandsynligt. Han førte Krig mod den gamle Enfoldighed i Tro og Tale, saavel som mod de gamle Kirkeskikke [...] overmaade har da han bidraget til at gøre en bagvendt og skrøbelig Synsmaade for Kristendommen gældende” (s. 338).

Om Balle skriver Grundtvig med megen respekt for hans kristelige alvor, men understreger, at han desværre svigtede i kampen mod troens fjender. Han “vilde afbøde Modstandernes Anfald, ved stedse at tale til Forstanden gennem kolde Begreber, og give en Pligtlære i Tidens Smag, derved forledtes han til, at bruge et Bogsprog, der er saare utydeligt for Almuen, og den hjertelige Varme, som en saadan Bog bør have, tabtes” (s. 347).

Balles *Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion* udkom i 1791, og han stod også bag den nye *Evangelisk-kristelig Psalmebog* (1798), som Grundtvig kritiserer for, “at Man har uddrevet Djævelens Navn af Bogen, uden at kunne drive ham af Verden; at Man har udslettet Helvede, uden at kunne tilintetgøre det; at i det mindste en tredie Del er vandede Rim til Gerningers Pris, der tit udvoxe af en syndig Rod” (s. 348). Han kan dog til dels undskylde Balle med, at han jo var så lidt af en digter, at han måtte lempe sig efter tidens tone.

Heller ikke universitetets teologiske professorer gik ram forbi, og Grundtvig konstaterede, at "De fleste unge Præster brød sig da kun lidt om, hvad der stod i Bibelen, lod den ligge og talte med Menighederne om allehaande, eftersom de havde Forstand til" (s. 349). Man forstår nok, at bogen kunne udløse en storm af uvilje!

Bogen blev en skandalesucces og bragte Grundtvig i heftig polemik i pjecer og tidsskrifter med flere af tidens kulturpersonligheder, blandt andre Christian Molbech og H. C. Ørsted (Molbech 1813a, Molbech 1813b, Ørsted 1814, Grundtvig 1813 & Grundtvig 1815; for mere herom se Lundgreen-Nielsen 1980, s. 571-681, Petersen 2014, s. 177-180). Oplaget på 450 eksemplarer blev af samme grund hurtigt udsolgt, og bogen blev ikke genoptrykt før 1905.

De mange saglige fejl, som Grundtvig snart blev gjort opmærksom på, fik ham til at opgive et genoptryk. I stedet udgav han i 1814 en nyskreven bog, *Kort Begreb af Verdens Krønike, betragtet i Sammenhæng. Første Bind*, hvor han dog i sin gennemgang af jødernes historie efter Det Gamle Testamente med dette første binds 552 sider ikke var nået længere end til fangenskab i Babylon.

Han opgav at forsætte dette værk, men udgav i stedet i 1817 *Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum*, som var en ny bearbejdelse af *Verdenskrøniken* 1812, hvor sidste halvdel om det lutherske tidsrum var omskrevet og udvidet, ligesom den dømmende tone var mildnet.

5 Et særpræget forvarsel

Begtrup så i den dømmende tone i *Verdenskrøniken* 1812 først og fremmest en følge af det, han kaldte Grundtvigs kristelige opvækkelse med krisen i 1810-1811, da hans romantisk farvede kristendom blev afløst af den strenge, dømmende bibeltro (Begtrup 1899 & Begtrup 1900, Michelsen 1956). Men Begtrup mindede også om den dystre baggrund med tidens skæbnesvangre begivenheder, idet krigen med England og Frederik den 6.s støtte til Napoleon betød en akut trussel mod Danmark-Norges eksistens.

Læst som historiefilosofi var *Verdenskrøniken* 1812 for så vidt allerede forældet ved udgivelsen, men den er samtidig et særpræget forvarsel om Grundtvigs hele senere historiske forfatterskab, der kulminerede med hovedværket *Nordens Mythologi* i 1832 og *Haandbog i Verdens-Historien I-III* i 1833-1843.

Læser man nu *Verdenskrøniken* 1812 i lyset af det senere forfatterskab, så vil man trods alle hårde domme over tidens ugudelighed og vantro også finde spirer til den storslåede, optimistiske historiefilosofi, der fra 1832 blev den bærende stamme i Grundtvigs hele værk og virke (Vind 2014).

I *Verdenskrøniken* 1812 blev de tyske tænkere, der havde optaget ham så stærkt få år forinden, Goethe, Lessing, Kant, Herder, Fichte, Schiller, Schelling og Fr. Schlegel, alle dømt for manglende rettroenhed. Men de er dog påfaldende mildt bedømt i forhold til tidens åndløse forfattere, sværmeriske pietister og kolde rationalister. Det peger frem mod den afklarede historiefilosofi fra 1832, hvor sansen for ånd var blevet

ham vigtigere end ortodoks bibeltro.

Man finder også i *Verdenskrøniken* 1812 de første spor af det originale syn, der i *Christenhedens Syvstjerne* fra 1854-1855 (trykt 1860) følger kirkehistorien gennem syv folkemenigheder med hindumenigheden som den sidste. Ligesom man finder de første udtryk for Grundtvigs etniske spekulationer, der senere afklaredes med ideen om de fire hovedfolk i verdenshistorien.

Og trods alle hårde domme over samtiden, så slutter *Verdenskrøniken* 1812 på de allersidste sider optimistisk med en profeti om en åndelig og kristelig fornyelse i Norden med det kommende universitet i Christiania (Oslo) i Norge. En sådan tillid til universitetets lærdom var karakteristisk for oplysningstiden og dens fremskridtstro. Den fik en original nordisk udformning i Grundtvigs senere hovedværker, der også blev grundlaget for hans skoletanker og hele virke i det danske samfund.

Ingen anden dansk forfatter har med blot tilnærmelsesvis samme flid og lidenskab søgt at oplyse hele menneskeslægtens historie. Men den første begyndelse med *Verdenskrøniken* 1812 kom til at stå i skyggen af de senere mere afklarede værker, hvor Grundtvig ikke længere optrådte som dommer over samtiden, men som profet for et kommende gyldenår.

Det var dog ikke let at forudse i 1812. Som Begtrup skrev: "For at være retfærdig maa man tilføje, at alle Grundtvigs geniale Tanker endnu var ikke saa lidt dunkle for ham selv og derfor fremtraadte i et Taagesvøb, der nok maatte skræmme de begrænsede, men klare Hoveder, han levede iblandt. Det kan ej heller nægtes, at hans medfødte Kraft, trods al kristelig Ydmyghed, lagde en Selvfølelse i hans Sprog, som maatte frastøde mange" (Begtrup 1900, s. 132).

6 Anvendt litteratur

- Balle, Nicolai Edinger (1791) *Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion, indrettet til Brug i de danske Skoler*. København.
- Begtrup, Holger (1899) *N.F.S. Grundtvigs kristelige Opvækkelse i Vinteren 1810-11*. København.
- Begtrup, Holger (1900) *N.F.S. Grundtvig som Bibelkristen. En Oversigt over hans aandelige Udvikling 1811-1821*. København.
- Begtrup, Holger (1905) "[indledning til] Verdens Krønike 1812" i *N.F.S. Grundtvigs Udvalgte Skrifter*, 1-10, bind 2, s. 165-166. København.
- *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798) København.
- Grundtvig, N.F.S. (1810) *Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus? Dimisprædiken*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1813) *Krønikens Gienmæle*. København.

- Grundtvig, N.F.S. (1814) *Kort Begreb af Verdens Krønike, betragtet i Sammenhæng*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1815) *Imod den lille Anklager, det er Prof. H.C. Ørsted, med Beviis for at Schellings Philosophie er uchristelig, ugudelig og løgnagtig*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1817) *Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1832) *Nordens Mythologi eller Sindbilled-Sprog historisk-poetisk udviklet og oplyst*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1833-1843) *Haandbog i Verdens-Historien. Efter de bedste Kilder. Et Forsøg 1-3*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1860) *Christenhedens Syvstjerne. Et Kirkeligt Sagakvad*. København.
- Hegel, G.W.F. (1840-1845) *Werke. Vollständige Ausgabe*, udg. af Philipp Marheineke, Johannes Karl Hartwig Schultze, Eduard Gans, Leopold von Henning, Heinrich Gustav Hotho, Carl Ludwig Michelet & Friedrich Christoph Förster, 2. rev. udg., 1-18 [1832-1845], bind 9: *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte* (1840) udg. Eduard Gans, Karl Hegel. Berlin.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (2014) "Verdenskrøniken 1812 som verdenslitteraturhistorie" i *Grundtvig-Studier* 2014, s. 123-174. København.
- Michelsen, William (1954) *Tilblivelsen af Grundtvigs historiesyn. Idehistoriske studier over Grundtvigs verdenskrøniker og deres litterære forudsætninger*. København.
- Michelsen, William (1956) *Den sælsomme forvandling i N.F.S. Grundtvigs liv. Studier over tilblivelsen af Grundtvigs historiesyn*. København .
- Mølbech, C. (1813a) "Erklæring til den læsende Almeenhed" i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn* 24. juli, nr. 59, sp. 929-933. København.
- Mølbech, C. (1813b) *Til Hr. N.F.S. Grundtvig, Capellan i Udby i Anledning af hans Verdenskrønike og Kiøbenhavns Skilderi No. 29*. København.
- Møller, Jens (1813) "[Anmeldelse af Grundtvigs værk Verdenskrøniken 1812]" i *Dansk Litteratur-Tidende*, nr. 25, s. 389-395, nr. 26-29, s. 405-465. København.
- Nielsen, Jens A. (1961-1962) "Grundtvig og Gisselfeld. Hans forhold til sin

velynder grev C.C.S. Danneskiold-Samsøe I-II” i *Grundtvig-Studier* 1961, s. 7-78 og 1962, s. 7-52. København.

- Petersen, Kim Arne (2014) “Den teologiske modtagelse af *Verdenskrøniken* 1812” i *Grundtvig-Studier* 2014, s. 175-201. København.
- Skrondal, Anders (1929) *Grundtvig og Noreg. Kyrke og Skule 1812-1872*. Bergen.
- Vind, Ole (1999) *Grundtvigs historiefilosofi*. København.
- Vind, Ole (2014) “En historisk Theodice” i *Grundtvig-Studier*, 2014, s. 95-109. København.
- Ørsted, Hans Christian (1814) *Imod den store Anklager*. København.